

Колодізєв О.М.

*д.е.н., проф., завідувач кафедри банківської справи,
Харківський національний економічний університет ім. С.Кузнеця (Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗНИКІВ ІНТЕНСИВНОСТІ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ МІЖБАНКІВСЬКОГО РИНКУ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ КРИЗИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Функціональне навантаження банківської системи, що полягає у формуванні грошової пропозиції, забезпеченні стабільності національної грошової одиниці та безперебійному обслуговуванні реального сектору економіки, визначає масштабність її значення у створенні сприятливих умов для економічного зростання країни. Виходячи з цього, питання аналізу диспропорцій у фінансовому секторі, що виникають внаслідок настання кризи банківської системи, а також аспекти дослідження циклічних змін параметрів її функціонування, поява яких відповідно до положень теорії циклічності розвитку економічних систем є закономірним явищем, протягом багатьох років не втратили своєї актуальності та викликають науковий та практичний інтерес у багатьох вчених-економістів. У площині наукових розробок з даної проблематики вагоме місце займають й дослідження, які присвячені виявленню дисбалансів у банківській системі, що сигналізують про розгортання кризових тенденцій, різке погіршення внутрішніх умов функціонування, зниження рівня її фінансової стабільності. При цьому слід звернути увагу на те, що запропоновані сучасними науковцями існуючі теоретико-методичні підходи, які розроблені в межах відповідних напрямів, в більшій мірі зводяться до формування набору індикаторів оцінювання внутрішнього стану банківської системи та її взаємозв'язку із зовнішнім середовищем. В свою чергу перелік самих показників та їх граничні значення у роботах представників наукових шкіл вітчизняного банківського менеджменту обґрунтовуються як на основі зарубіжного досвіду, так і визначені шляхом проведення власних аналітичних досліджень, які спираються на результати статистичного аналізу даних та використання економіко-математичного інструментарію. Не вдаючись у подробиці відмінностей у складі індикаторів, що застосовуються для ідентифікації кризи банківської системи та порушення її рівноважного стану, пропонується розширити їх перелік за рахунок включення показників інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії між суб'єктами міжбанківського ринку. Така пропозиція ґрунтується на тому, що аналіз відповідних параметрів не тільки підкреслює специфіку організації банківської системи та наявність внутрішніх зв'язків між її елементами (як на рівні окремих банків, так і їх взаємодії із НБУ), але й головне – дозволяє виявити кризові тенденції, які пов'язані із недостатністю ліквідних активів, необхідних для здійснення поточних платежів банків, та свідчать про погіршення умов для реалізації їх

трансформаційної функції. Досить вдало з цього приводу висловлюється О. М. Кузьмак [1], зокрема, зауважує на тому, що банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів як оперативне джерело засобів для активних операцій в інших сегментах фінансового ринку, і тому з усіх наявних на сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш оперативно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку і є своєрідним барометром його стану [1, с.7]. Дослідник [1] також наголошує на тому, що окрім підтримання ліквідності банків та розширення їх ресурсної бази, до функцій міжбанківського кредиту слід віднести й індикацію кризових ситуацій.

З урахуванням складності взаємозв'язків між суб'єктами міжбанківського кредитного ринку та наявності різних форм взаємодії між ними визначено перелік індикаторів їх оцінки та проведено відповідні розрахунки (табл.1).

Таблиця 1. Динаміка показників інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії суб'єктів міжбанківського ринку за 2008-2016 рр.

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
співвідношення обсягів МБК до ВВП (К ₁)	0,74	1,20	0,65	0,57	0,77	0,80	0,63	1,00	0,57	0,14
частка коштів НБУ у зобов'язаннях банків,% (К ₂)	0,47	21,01	8,42	0,64	3,21	10,18	6,59	19,02	6,69	4,58
співвідношення обсягів МБК до статутного капіталу банків (К ₃)	12,44	15,90	5,54	4,26	6,07	7,00	5,30	9,89	6,10	1,29
середній обсяг МБК, що були надані протягом року, млн. грн. (К ₄)	3069	6273	3276	3521	5792	6449	5059	9872	10299	3569
співвідношення обсягів міжбанківських кредитів до кредитів рефінансування НБУ (К ₅)	212,40	6,74	9,26	119,37	35,16	11,57	12,74	7,00	14,89	9,48
частка стабілізаційних кредитів у загальному обсязі рефінансування НБУ,% (К ₆)	0	21,71	72,76	66,57	0,00	0,41	2,74	10,56	15,44	0
частка кредитів овернайт у загальному обсязі рефінансування НБУ,% (К ₇)	13,22	50,55	15,36	3,40	6,95	29,30	27,65	42,83	65,32	35,88
співвідношення обсягів повернутих та наданих протягом року кредитів рефінансування НБУ (К ₈)	0,84	0,65	0,62	3,58*	1,02	0,96	0,99	0,85	0,82	x**

Примітки: * за даними НБУ загальний обсяг із рефінансування банків у 2010 році становив 5,2 млрд. грн. Повернено за цей період кредитів на загальну суму 18,5 млрд. грн. [3]

** інформація щодо обсягів повернутих кредитів рефінансування протягом 2016 року відсутня у офіційній статистичній звітності НБУ

Джерело: розраховано автором на основі статистичної звітності НБУ [2-5]

Представлений у табл.1 перелік показників включає індикатори розвитку кредитних відносин між банками (K_1, K_3, K_4) та рівня їх фінансової підтримки кредитором останньої інстанції шляхом застосування різноманітних інструментів рефінансування (K_2, K_5, K_6, K_7, K_8). Збільшення обсягів операцій з постачання ліквідності між банками не завжди є свідченням наявності кризових імпульсів у банківському секторі, і така ситуація може означати як присутність тимчасових коливань, так і пошвавлення ділової активності банків. Проте, різкі стрибкоподібні тенденції зростання значень показників першої групи, зокрема, співвідношення обсягів МБК до ВВП і статутного капіталу банків та середнього обсягу міжбанківських кредитів, що були надані банками протягом року, можуть сигналізувати й про настання кризи. Тому, для підтвердження таких висновків обов'язковим є визначення рівня втручання НБУ у регулювання грошово-кредитного ринку за наступними показниками: коефіцієнт співвідношення обсягів міжбанківських кредитів до кредитів рефінансування НБУ, частка коштів НБУ у зобов'язаннях банків, частки стабілізаційних кредитів (надаються для підтримки ліквідності та фінансового оздоровлення банків) та кредитів овернайт у загальному обсязі рефінансування, рівень їх погашення.

Ретроспективний аналіз динаміки показників оцінювання інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії суб'єктів міжбанківського ринку дозволив визначити напрями їх зміни в умовах нестачі ліквідних активів у банків, протестувати розглянуті індикатори на придатність для ідентифікації кризи банківської системи та обґрунтувати їх граничні значення, що сигналізують про її настання (табл.2).

Таблиця 2. Визначення граничних значень показників оцінювання інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії суб'єктів міжбанківського ринку, що сигналізують про настання кризи банківської системи

Показник	напря́м зміни в період кризи	Статистичні характеристики вибірки даних ($K_1 - K_8$)			Рекомендовані граничні значення показників, що сигналізують про настання кризи
		Мінімальне значення	Середнє значення	Максимальне значення	
K_1	↑	0,14 (2016 р.)	0,71	1,2 (2008 р.)	більше 1
$K_2, \%$	↑	0,47 (2007 р.)	8,08	21,01 (2008 р.)	більше 10%
K_3	↑	1,29 (2016 р.)	7,41	15,90 (2008 р.)	більше 7 разів
K_4 , млн. грн.	↑	3069 (2007 р.)	5825,94	10299 (2015 р.)	темп зростання більше 150%
K_5	↓	6,74 (2008 р.)	43,76	212,4 (2007 р.)	менше 7 разів
$K_6, \%$	↑	0 (2007 р. та 2016 р.)	19,02	72,76 (2009 р.)	більше 10%
$K_7, \%$	↑	3,4 (2010 р.)	29,5	65,32 (2015 р.)	більше 50%
K_8	↓	0,62 (2009 р.)	1,15	3,58 (2010 р.)	менше 0,85

Визначені у табл.2 статистичні характеристики досліджуваної вибірки даних підтверджують наявність кризових тенденцій у вітчизняній банківській системі у 2008-2009 та 2015 рр. Не зважаючи на те, що максимальні значення

показників середнього обсягу наданих банками кредитних ресурсів на міжбанківському ринку та частки кредитів овернайт у загальному обсязі рефінансування НБУ прийшлися на 2015 рік, тенденції їх стрімкого зростання чітко простежуються вже у 2014 році. Виходячи з цього слід зазначити, що фаза кризи, у яку перейшла банківська система після етапів стабілізації (2010-2012 рр.) та рецесії (2013 рік) у часовому інтервалі охопила період 2014-2015 рр.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження необхідно зробити висновок, що розглянуті показники інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії суб'єктів міжбанківського ринку є достатньо інформативними та можуть бути використані у макропруденційному нагляді для оцінювання рівня фінансової стабільності банківської системи, а визначені їх граничні значення – для індикації її кризового стану, в тому числі й кризи ліквідності у банківському секторі.

Список використаних джерел

1. Кузьмак О. М. Дієвість міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / О. М. Кузьмак. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
2. Основні показники стану міжбанківського кредитного ринку / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1
3. Річні звіти НБУ 2007-2015 рр. / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450
4. Результати проведення операцій Національного банку України з регулювання ліквідності банків / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1
5. Інформація про надані Національним банком України банкам кредити на строк більше 30 календарних днів / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=14043087